

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

МАЗУР ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 340.1

**АКТИ ПРАВОТВОРЧОСТІ ПРЕЗИДЕНТА
В РЕСПУБЛІКАХ ЗІ ЗМІШАНОЮ ФОРМОЮ ПРАВЛІННЯ
(загальнотеоретичний аспект)**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових вчень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник -	доктор юридичних наук, професор СКАКУН Ольга Федорівна , Навчально-науковий інститут права, економіки та соціології Харківського національного університету внутрішніх справ, професор кафедри теорії і історії права.
Офіційні опоненти -	доктор юридичних наук, професор Заєць Анатолій Павлович , Державне агентство України з інвестицій та інновацій, перший заступник Голови.
	доктор історичних наук, кандидат юридичних наук, професор Тимченко Сергій Михайлович , Запорізький національний університет, ректор.
Провідна установа -	Одеська національна юридична академія, МОН України кафедра теорії держави та права (м. Одеса).

Захист відбудеться “09” лютого 2007 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К64.700.02 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. 50-річчя СРСР, 27, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. 50-річчя СРСР, 27.

Автореферат розісланий “05” січня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Є. Кириченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена значенням, яке відіграє правотворчість у правовій системі, а також місцем, що в ній посідають акти правотворчості президента. Сфера правового регулювання президента певною мірою залежить від виду республіки – президентська, парламентська або зі змішаною формою правління. Останніх у світі чимало: Білорусь, Болгарія, Вірменія, Грузія, Казахстан, Литва, Молдова, Монголія, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Україна, Франція. Деякі з них президентсько-парламентські, інші – парламентсько-президентські. В Україні відбулася трансформація форми державного правління від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської. Відповідно до Закону України “Про внесення змін до Конституції України” були обмежені деякі повноваження Президента, що позначилося на його правотворчих можливостях.

Актуальним є встановлення в результаті загальнотеоретичного аналізу діалектичного зв’язку між правовим статусом Президента України за умов напівпрезидентської республіки й характером його участі у правотворчості. Не менш важливим є виявлення юридичної природи інституту „вето” Президента в контексті його правотворчої діяльності.

Актуалізує проблему компаративістський аналіз правових функцій Президента України і президентів інших республік зі змішаною формою правління, встановлення загального і особливого в їх повноваженнях щодо видання актів правотворчості.

Актуальність теми впливає й з методологічних підходів до права як до різноджерельного феномену, що формується через нормативно-правові акти, нормативні договори, юридичні доктрини, судові прецеденти тощо. Це вимагає дослідження не тільки нормативно-правових актів президента, а й нормативних договорів, що укладаються за його участю.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до п. 1. 4. “Головних напрямків наукових досліджень Національного університету внутрішніх справ на 2001-2005 роки”, схвалених вченою радою Національного університету внутрішніх справ 23 березня 2001 р., протокол № 3.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в комплексному загальнотеоретичному й порівняльно-правовому аналізі актів правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління, виявленні їх юридичної природи, визначенні їх місця в системі законодавчих і підзаконних джерел права, розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення українського законодавства. Сформульована мета зумовила постановку та розв’язання наступних задач:

- винайти та згрупувати історіографічну базу дослідження;

- встановити види правотворчої діяльності президента в республіках зі змішаною формою правління;
- визначити загальне поняття акту правотворчості президента;
- здійснити класифікацію актів правотворчості президента за різними критеріями;
- встановити види, відмінні ознаки та функції нормативно-правового акту президента;
- виявити особливості нормативно-правового договору як акту правотворчості президента;
- визначити юридичну природу інституту “вето” президента;
- уточнити ієрархію актів правотворчості за юридичною силою в республіках зі змішаною формою правління;
- визначити особливе у співвідношенні актів правотворчості президента та актів правотворчості парламенту й уряду.

Об'єктом дослідження є система актів правотворчості.

Предметом дослідження є акти правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління та закономірності їх функціонування в системі актів правотворчості держави.

Методи дослідження представлені системою загальнонаукових і приватно-наукових методів. У основу дослідження актів правотворчості президента, як позитивного права (певної частини чинного законодавства), покладений принцип діалектики та соціальної зумовленості правових явищ, а також конкретно-історичний підхід до їх вивчення. Це дозволило виявити динаміку правотворення Президента України за роки незалежності, встановити відмінні ознаки, зміст і форму актів правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління. Системний підхід застосовувався задля встановлення ієрархії актів правотворчості держави й визначення місця в ній актів президента, також при здійсненні класифікації актів правотворчості. За допомогою формально-логічного методу було сформульовано визначення юридичних понять (акт правотворчості, республіка зі змішаною формою правління, нормативно-правовий акт президента республіки зі змішаною формою правління тощо), провести їх опис та систематизацію. Формально-догматичний метод дозволив здійснити аналіз нормативно-правової бази держави, виявити функціональну спрямованість актів президента, їх техніко-юридичну досконалість. Компаративістський метод використовувався для порівняння правотворчих повноважень президентів різних республік, зіставлення актів правотворчості президента з актами правотворчості інших вищих органів публічної влади. Герменевтичний метод застосовувався для встановлення смислу норм права, що регулюють правотворчу діяльність президента, розкриття й тлумачення внутрішнього змісту актів правотворчості президента. Герменевтичний метод використовувався в сукупності з онтологічним і феноменологічним методами пізнання.

Онтологічно-телеологічний метод допоміг класифікувати акти правотворчості президента (зокрема нормативно-правові акти) на правові та неправові за критерієм відповідності доконечній

меті права – справедливості. Застосування потребового підходу дало можливість визначити соціальні функції нормативно-правових актів президента.

У дослідженні автор використовував здобутки сучасних теоретиків в галузі теорії права, конституційного права, порівняльного правознавства В. Авер'янова, С. Агафонова, С. Алексєєва, Ф. Ардана, Х. Бахро (H. Bahro), С. Бостана, Р. Васильєва, Ф. Веніславського, Г. Глазунова, В. Головатенка, В. Дем'янця, М. Дюверже (M. Duverger), А. Зайця, Д. Златопольського, С. Іванова, Н. Ісакова, А. Колодія, В. Копейчикова, В. Корельського, Ю. Коломійця, І. Костицької, В. Лазарева, М. Марченка, В. Мельниченка, Л. Окунькова, Н. Пархоменко, Л. Петрової, Н. Плахотнюк, П. Рабиновича, С. Ропера (S. Roper), Д. Сарторі, Н. Сахарова, С. Серьогіної, О. Скакун, Ю. Тихомирова, Ю. Тодики, Ф. Фельдбрюгге (F. Feldbrugge), М. Цвіка, В. Чиркина, В. Шаповала, В. Шатіло, Г. Шмавоняна та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в Україні на теоретичному рівні здійснена спроба комплексного монографічного дослідження актів правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше у вітчизняній літературі запропоновано класифікувати види правотворчої діяльності президента в республіках зі змішаною формою правління на безпосередню, сумісну та опосередковану; показано, що на відміну від акту правотворчості – результату безпосередньої та сумісної правотворчої діяльності президента – акт-результат опосередкованої діяльності є лише проміжною стадією законодавчого процесу;

до опосередкованої правотворчої діяльності президента віднесено право законодавчої ініціативи, право вето щодо закону, прийнятого парламентом, право призначати референдум;

визначено поняття акту правотворчості президента республіки зі змішаною формою правління – це волевиявлення президента (безпосереднє або сумісно з уповноваженим суб'єктом правотворчості), спрямоване на встановлення, зміну або скасування юридичних норм, що ґрунтується на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства, яке виражене у формі акту-документу; встановлено, що президент республіки зі змішаною формою правління, відповідно до своїх конституційних повноважень, має право видавати акти з питань як внутрішньодержавного, так і міжнародного характеру.

визначено поняття нормативно-правового акту президента республіки зі змішаною формою правління; обґрунтовано, що видання президентом нормативно-правових актів, які мають силу закону (Білорусь, Казахстан, Росія), є виключенням, не притаманним усім змішаним республікам, й не відповідає принципу розподілу влад;

виявлені основні ознаки нормативно-правових актів президента республіки зі змішаною формою правління. На фоні показу загальних ознак, властивих всім нормативно-правовим актам, виявлені їх особливі риси, що підкреслюють специфіку цього виду правотворчості;

запропоновані критерії класифікації нормативно-правових актів президента, згідно з якими встановлено їх види. Коректність критеріїв полягає в тому, що класифікація відбувалась у суворій відповідності до одного виду суспільних відносин, які ними регулюються;

систематизовані основні види функцій нормативно-правових актів президента республіки зі змішаною формою правління;

уперше визначені поняття та ознаки нормативно-правового договору як акту правотворчості президента, запропонована їх класифікація; встановлено, що право на укладання міжнародних договорів закріплене за президентами всіх республік зі змішаною формою правління (крім Португалії);

уточнена правова природа інституту “вето” президента на закони, що приймаються парламентом, відмічено його законотворчий характер, додатково обґрунтовано, що документальне оформлення “вето” слід розцінювати як факультативну стадію законотворчого процесу, якій доцільно надати форму указу;

уперше у вітчизняній юридичній літературі запропонована ієрархія актів правотворчості вищих державних органів у республіках зі змішаною формою правління з урахуванням різних джерел права: нормативно-правових актів і нормативно-правових договорів. Отримало подальший розвиток висловлене в юридичній науці положення про те, що юридична сила нормативно-правового договору дорівнює юридичній силі акту органу, яким дана згода на обов’язковість цього договору. Наголошено, що у випадку колізії нормативно-правового акту й нормативно-правового договору, які мають однакову юридичну силу пріоритет мають норми міжнародного договору;

обґрунтовано підзаконний характер нормативно-правових актів президента в республіках зі змішаною формою правління, який встановлений конституцією або законами про нормативно-правові акти, і полягає в тому, що вони видаються відповідно до закону і набувають сили закону в певних випадках: а) коли про їх законодавчий характер сказано в конституції або конституційному законі; б) коли з певних питань парламент делегує право на видання закону, що теж закріплено у конституції;

обґрунтовано, що в ієрархії актів правотворчості нормативно-правові акти президента республіки будь-якого різновиду змішаної форми правління (президентсько-парламентська республіка або парламентсько-президентська) є вищими за юридичною силою щодо нормативно-правових актів уряду, хоча уряд не є підлеглим президенту державним органом;

виявлено, що інститут контрасигнатури актів президента існує майже в усіх змішаних республіках (крім Білорусі, Вірменії, Грузії, Росії); уперше встановлено два шляхи законодавчого закріплення інституту контрасигнатури – *обмежувачий*, за яким всі акти, крім встановлених в конституції країни, підлягають контрасигнації (Польща, Франція), та *розширювальний* – відповідно до якого не контрасигнуються всі акти, крім закріплених в основному законі (Монголія, Португалія, Румунія, Україна).

Практичне значення одержаних результатів. Отримані протягом дисертаційного дослідження положення, узагальнення, висновки можна використати:

- у подальших наукових дослідженнях;
- у законотворчому процесі, зокрема, реформуванні інституту президента та удосконаленні законодавства;
- у навчальному процесі при викладанні курсу теорії держави і права, порівняльного правознавства, при підготовці підручників і науково-методичних посібників з відповідних юридичних дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана та обговорена на кафедрі теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ. Основні положення дисертаційного дослідження були оприлюднені на наступних науково-практичних конференціях і семінарах: Міжнародному науково-практичному семінарі “Безпека в Причорноморському регіоні: загрози та протидія” (м. Одеса, 8 квітня 2004 р.); XI історико-правової конференції “Місцеві органи державної влади та самоврядування: історико-правовий аспект” (м. Суми, 16-18 квітня 2004 р.); VI звітній конференції науково-педагогічного персоналу, курсантів і студентів Кримського юридичного інституту Національного університету внутрішніх справ (м. Сімферополь, 14 травня 2004 р.); XII Міжнародній історико-правової конференції “Етнонаціональні чинники в історії державно-правового будівництва” (м. Бахчисарай, 10-13 вересня 2004 р.); Міжнародному науково-практичному семінарі “Тіньова економіка в інфраструктурі організованої злочинності” (м. Одеса, 23 вересня 2004 р.); VII звітній науково-практичній конференції науково-педагогічного персоналу, курсантів і студентів Кримського юридичного інституту Національного університету внутрішніх справ (м. Сімферополь, 19 травня 2005 р.); XIII історико-правовій конференції “Право в системі соціальних норм: історико-юридичні аспекти” (м. Чернівці, 20-22 травня 2005 р.); XIV Міжнародній історико-правовій конференції “Міграційні процеси в Україні і світі: історико-юридичні аспекти” (м. Севастополь, 4-7 вересня 2005 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, наукові висновки та практичні рекомендації, що становлять зміст дисертаційного дослідження, викладені в семі статтях (виконаних автором самостійно); шість з них опубліковані у збірниках, що входять до переліку наукових спеціальних

видань ВАК України.

Структура дисертації визначена предметом і логікою дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг дисертації – 188 сторінок, із них основного тексту – 168 сторінок. Кількість використаних джерел – 200.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, охарактеризовано методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення; подано відомості про апробацію основних положень дисертаційного дослідження, його структуру й обсяг.

Розділ перший “Стан розробки проблеми та її понятійно-категоріальний апарат” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. **“Стан наукового опрацювання проблеми правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління”** дисертантом проаналізована наукова література, в якій досліджується правотворча діяльності президента в республіках зі змішаною формою правління.

Змішана (напівпрезидентська) республіка є достатньо молодого формою правління, першими прикладами якої вважають Веймарську республіку (1919–1933 рр.) і сучасну Французьку республіку за Конституцією 1958 р. Тому початковці дослідження цієї форми правління не стільки переймалися проблемами правотворчості, скільки намагалися диференціювати її від президентської та парламентської республіки, виокремити основні її ознаки. Встановлено, що перші ґрунтовні праці, присвячені республіці зі змішаною формою правління, з'являються у 70-х р. XX ст. й належать французькому вченому М. Дюверже.

З демократизацією українського суспільства почали кардинально змінюватися не лише внутрішня й зовнішня політика, але і наука. Дослідження проблем функціонування інституту президентства, у тому числі в змішаних республіках, помітно розширилося та поглибилося, автори більше уваги стали приділяти повноваженням президента, зокрема правотворчим. Однак майже всі роботи проводилися в контексті аналізу правотворчої діяльності в тій чи іншій країні з позицій конституційного права. На жаль, нині ще не набули комплексного дослідження такі аспекти, як: участь президента в укладанні нормативно-правових договорів як внутрішньодержавних, так міждержавних, місце таких договорів в ієрархії юридичних джерел права та їх роль в законодавстві напівпрезидентських республік, що потребує теоретико-правового аналізу.

Водночас на комплексний теоретико-правовий аналіз заслуговують акти правотворчості президента республік зі змішаною формою правління та їх співвідношення з актами правотворчості вищих органів публічної влади.

У підрозділі 1.2. “Понятійно-категоріальний апарат досліджуваної теми” розкрито основні теоретико-правові поняття, задіяні в даному дослідженні.

Обґрунтовуючи визначення акту правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління, автор виходить з того, що термін *акт правотворчості* застосовується у двох значеннях, як *акт-волевиявлення* та як *акт-документ*. Предметом дослідження є саме акт-документ правотворчості президента.

З огляду на те, що в світовій юридичній літературі не існує сталого поняття республіки зі змішаною формою правління, автор обґрунтовує її власне визначення як “такої організації і порядку розподілу вищої публічної влади в державі, за якою виконавча влада здійснюється урядом (сформованим президентом спільно з парламентом), відповідальним перед парламентом (або і перед парламентом і перед президентом – главою держави, обраним на основі загального прямого голосування, який має реальні повноваження)”. Встановлено її основні ознаки: 1) біцефальність виконавчої влади між главою держави (президентом) і прем’єр-міністром, який очолює уряд (президент не є главою виконавчої влади); 2) реальність президентських повноважень; 3) обрання президента загальними прямими виборами на визначений термін; 4) підконтрольність уряду парламенту (або і парламенту, і президенту). Автор наголошує на тому, що умовою ефективного існування республіки зі змішаною формою правління є демократичний режим. До республік зі змішаною формою правління можна віднести: Білорусь, Болгарія, Вірменія, Грузія, Казахстан, Литва, Молдова, Монголія, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Україна, Франція.

Протягом дослідження дисертант запропонував визначення ще низки юридичних категорій: міжнародна та внутрішньодержавна правотворчість (підрозділ 2.1.); нормативно-правовий акт президента, функції нормативно-правових актів президента (підрозділ 2.2); нормативно-правовий договір президента (внутрішньодержавний та міжнародний) (підрозділ 2.3.).

Розділ другий “Президент як суб’єкт правотворчості у республіках зі змішаною формою правління” складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджуються основні види правотворчої діяльності президента та юридична природа актів його правотворчості – нормативно-правового акту і нормативно-правового договору.

У підрозділі 2.1. “Види правотворчої діяльності президента та їх документальне вираження” на основі аналізу конституційних норм, які регулюють статус президента та питання правотворчості в республіках зі змішаною формою правління, визначено, що глава держави, здійснюючи правотворчу діяльність або беручи участь у правотворчому процесі, реалізує свої власні повноваження: 1) самостійно та безпосередньо; 2) разом з уповноваженим суб’єктом

правотворчості; 3) беручи участь у законотворчості. Відповідно до цього виділено три види правотворчої діяльності президента – безпосередня, сумісна та опосередкована.

Безпосередня правотворча діяльність президента республіки зі змішаною формою правління полягає у виданні, зміні та скасуванні нормативних актів, згідно з повноваженнями, закріпленими конституцією та законами напівпрезидентської республіки, що не підлягають контрасигнації з боку інших державних органів. Документальним виразом безпосередньої правотворчої діяльності президента є нормативний акт, який оприлюднюється і набуває чинності згідно з законодавством без додаткових процедур узгодження.

До сумісної правотворчої діяльності президента віднесено: 1) видання нормативних актів, що підлягають контрасигнації іншими державними органами (результатом такої правотворчої діяльності є нормативний акт президента, що підлягає контрасигнації прем'єр-міністром, а у випадку необхідності відповідальними міністрами); 2) укладання нормативно-правових договорів (результат – нормативно-правовий договір (внутрішньодержавний або міжнародний), однією із сторін якого є президент республіки зі змішаною формою правління; 3) підписання президентом нормативних актів, прийнятих урядом. Проаналізувавши практику підписання президентом Франції ордонансів та декретів, виданих Радою Міністрів, автор дійшов висновку, що такий акт є сумісним актом правотворчості президента та уряду, бо саме від волевиявлення цих двох суб'єктів залежить прийняття зазначених нормативних актів.

Опосередкована правотворча діяльність президента полягає в його участі в законотворчому процесі та визначається тим, що президент одноосібно закони не видає, хоча бере (відповідно до закону) участь у процедурах їх прийняття та надання їм відповідної юридичної сили. До такої правотворчої діяльності президента можна віднести право законодавчої ініціативи, право вето щодо закону, прийнятого парламентом, право призначати референдум.

Залежно від розподілу повноважень президента на внутрішньодержавні та зовнішньодержавні, виділено міжнародну та внутрішньодержавну правотворчість президента республіки зі змішаною формою правління.

У підрозділі 2.2. “Нормативно-правові акти президента: види, ознаки і функціональна спрямованість” досліджується юридична природа нормативно-правового акту президента в республіках зі змішаною формою правління.

Зокрема, визначено поняття *нормативно-правового акту президента* – це офіційний акт-документ глави держави, що встановлює, змінює або скасовує правові норми з метою конкретизації, деталізації врегульованих законом суспільних відносин та посідає вищу сходинку в ієрархії підзаконних актів, які забезпечуються державою.

Автором запропонована класифікація нормативно-правових актів президента в республіках зі змішаною формою правління за різними критеріями: за аксіологічним – правові та не правові; за

відповідністю конституції – конституційні та неконституційні; за терміном дії – постійні та тимчасові; за юридичною силою – ті, що мають силу закону (в разі делегованого законодавства та/або статутного права видавати акти законодавчого характеру), й підзаконні нормативні акти; у залежності від компетенції – ті, що видаються з метою реалізації внутрішніх, й ті, що видаються в цілях реалізації зовнішніх функцій; за функціонально-регулятивним призначенням – що деталізують закони; що реформують інші нормативні акти президента; що затверджують підзаконні акти; за способом прийняття – одноосібні та сумісні.

Досліджені основні ознаки нормативно-правових актів президента, які поділяються на загальні, притаманні всім нормативно-правовим актам, та особливі, властиві тільки нормативно-правовим актам президента.

У роботі дано визначення *функцій нормативно-правових актів президента в республіках зі змішаною формою правління* – основні напрямки їх впливу на суспільні відносини, що є сферою правового регулювання президента відповідно до обсягу завдань, поставлених перед ним законами держави. Виділено наступні функції нормативно-правових актів президента: 1) регулювання суспільних відносин, що потребує оновлення нормативного матеріалу в межах, визначених конституцією та законами країни (встановлення нових юридичних норм, скасування або зміна старих); 2) деталізація законів. Окремо виділені соціальні функції: з забезпечення загальносоціальних і групових потреб.

У підрозділі 2.3. “Нормативно-правовий договір як вид правотворчого акту президента” досліджується нормативно-правовий договір, укладений за участю президента республіки зі змішаною формою правління. Під *нормативно-правовим договором президента в республіках зі змішаною формою правління* дисертант розуміє сумісний акт правотворчості президента та уповноваженого суб’єкта правотворчості, який містить нові правові норми загального характеру, що встановлюються за їх добровільним, взаємно узгодженим волевиявленням і який забезпечується державою відповідно до закону.

Вперше, з точки зору правотворчої діяльності президента, досліджені два види договорів – міжнародні та внутрішньодержавні. Встановлено, що одним із знакових повноважень у зовнішньополітичній сфері президентів республік зі змішаною формою правління є укладання міжнародних договорів. В залежності від компетенції президента, закріпленої основним законом країни, глава держави має право: 1) підписати міжнародний договір (Білорусь, Монголія, Росія, Румунія, Україна та ін.); 2) ратифікувати договір (Португалія); 3) підписати й ратифікувати договір (Франція). Проаналізовано порядок підготовки, підписання, реєстрації та опублікування міжнародних договорів за участю президента.

Зазначено, що внутрішньодержавний нормативно-правовий договір за участю президента є нетиповим актом правотворчості, бо жодна конституція змішаної республіки не передбачає

компетенції президента з їх укладання. Право на укладання міжнародних договорів, навпаки, закріплене за президентами всіх змішаних республік. Практика показує, що внутрішньодержавні договори укладаються та відіграють важливу роль при вирішенні соціально-економічних і політичних криз (наприклад у Росії, Україні). Укладення в Україні Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України “Про основні засади організації і функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України” від 8 червня 1995 р. є яскравим прикладом здійснення ідеї суспільного договору як основи соціального та державного ладу.

У підрозділі 2.4. “Вето” президента як форма участі у законотворчому процесі” досліджується право вето президента, яке накладається на закони прийняті парламентом. Воно виникло ще в стародавньому Римі і спадкоємно поширилось серед сучасних держав, зокрема всі президенти змішаних республік мають право накладати вето на закони, прийняті парламентом. Дисертант зауважує, що термін “вето”, як правило, не міститься в конституціях і має характер наукової категорії. Він вживається лише в Основних законах Монголії, Португалії та України. Відповідно до загального правила, об’єктом вето не можуть бути закони про внесення змін до конституції (лише в Грузії та Вірменії президент має такі повноваження).

Обґрунтовується, що в умовах парламентсько-президентської республіки, конституцією якої передбачена формування коаліційної більшості, нагальною потребою є встановлення норми, за якою для подолання „вето” Президента необхідна абсолютна більшість (50 % + 1) голосів парламентарів. Щодо Конституції України, а саме ч. 4 ст. 94, яка залишилася без змін після проведення конституційної реформи відповідно до закону № 2222 від 8 грудня 2004 р., то вона потребує корегування. Автор вважає, що за умови політичного протистояння Президента й коаліційної більшості, глава держави може блокувати законодавчу діяльність парламенту, маючи підтримку понад 1/3 парламентаріїв. Пропонується визначити кількість голосів депутатів Верховної Ради, необхідних для подолання вето Президента як 50 відсотків плюс 1 голос (така норма встановлена конституціями Вірменії, Болгарії, Молдови, Литви, Португалії; 2/3 голосів депутатів для подолання вето вимагають основні закони Білорусі, Казахстану та Росії).

Розвиваючи думку українських учених (С.Серьогіної, Ю.Тодики, В.Яворського), автор наголошує на тому, що вето Президента України необхідно оформлювати указом глави української держави, оскільки воно є актом державної влади та має суттєві юридичні наслідки. „Указне” оформлення „вето” президента, з одного боку, сприяло б демократизації та відкритості публічної влади, оскільки дало б змогу широкій громадськості ознайомитись з ним, а з іншого – відкрило б можливість опротестовувати указ про накладення вето в Конституційному Суді України. Це також сприяло б юридичній визначеності вето, як акту-документу, адже зараз воно

оформлюється листом – видом юридичного акту Президента, визначення якого немає ані в Конституції, ані в законах України.

Розділ третій “Акти президента в системі нормативно-правових актів вищих органів влади” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. “Ієрархія актів правотворчості за юридичною силою в республіках зі змішаною формою правління” всебічно проаналізована ієрархія актів правотворчості вищих органів публічної влади в республіках зі змішаною формою правління.

Уперше у вітчизняній науці запропонована ієрархія актів правотворчості за юридичною силою, заснованій на сучасному розумінні права та яка враховує не лише нормативно-правові акти, але й міжнародні договори.

Найвищу юридичну силу в ієрархії правотворчих актів республік зі змішаною формою правління посідає конституція країни, а також закони про внесення змін до конституції. Меншу юридичну силу ніж конституція мають міжнародні договори, що набули чинності в установленому порядку. Як відомо, міжнародні договори можуть бути міждержавними, міжурядовим, міжвідомчими та ін., тобто нерівнозначними за своїми юридичними можливостями та ступенем впливу на національне законодавство. Тому автор підтримує висловлену в юридичній літературі думку (І. Барциц, М. Марченко), сутність якої полягає в тому, що юридична сила міжнародного договору дорівнює юридичній сили нормативного акту, згода на обов’язковість яким йому надана. Тобто, якщо згода на обов’язковість міжнародного нормативно-правового договору надана парламентом країни, то такий договір має юридичну силу закону, якщо нормативним актом президента, то має силу відповідного акту президента, якщо нормативним актом уряду, то має силу відповідного урядового акту. На підставі цього пропонується внести відповідні зміни до Закону України „Про міжнародні договори”.

„Нижчими” за міжнародні договори, які ратифіковані парламентом, за юридичною силою є закони країни. Встановлено, що в республіках зі змішаною формою правління існує декілька видів актів правотворчості, які за своєю юридичною силою знаходяться поряд із законами, прийнятими парламентами республік. Це акти президента та уряду (видані в порядку делегованого законодавства або у відповідності до конституційних повноважень), що мають силу закону. Зараз серед змішаних республік лише в президентсько-парламентських республіках (Білорусі, Казахстані та Росії) президент має право видавати такі акти.

Задля визначення місця актів президента в ієрархії правотворчих актів вищих органів публічної влади в республіках зі змішаною формою правління автор пропонує ї наступні ступені: 1) конституція та закони про внесення змін до конституції; 2) міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана парламентом; 3) закони країни, нормативні акти президента та уряду, що мають силу закону (акти делегованої правотворчості та видані відповідно до статутного права,

встановленого конституцією); 4) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана президентом, та нормативні акти президента; 5) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана урядом, та нормативні акти уряду.

У підрозділі 3.2. “Співвідношення нормативно-правових актів президента і парламенту” встановлюється співвідношення нормативно-правових актів президента та парламенту за двома критеріями – юридичною силою та сферою правового регулювання.

Обґрунтовано, що за своєю сутністю нормативно-правові акти президента в республіках зі змішаною формою правління є підзаконними актами, тому закріплення в конституціях за президентами Білорусі, Казахстану норм щодо видання актів, які мають силу закону, не відповідає принципу розподілу влад. Інша справа – делеговане законодавство. Автором проаналізовано інститут делегованого законодавства в республіках зі змішаною формою правління, підкреслено, що президент може видавати акти в порядку делегованого законодавства лише на підставі спеціального закону. Зазначено, що неприпустимо надавати президенту дискреційні повноваження актами органів конституційного контролю, як це зроблено в Росії (на неприпустимості цього наголошують і російські вчені С.Іванов, А.Венгеров тощо). У роботі акцентується, що у президента в республіках зі змішаною формою правління достатньо важелів для прийняття необхідного йому закону (право законодавчої ініціативи, право вето, право на першочерговий розгляд парламентом внесених президентом законопроектів), тому делегування йому повноважень з видання актів, що мають силу закону, не є доцільним.

Сфера правового регулювання актів президента встановлюється конституцією та законодавством країни, зокрема, законами „Про президента” і “Про нормативно-правові акти”, який в тому чи іншому вигляді прийнятий в п'яти республіках зі змішаною формою правління – Білорусі, Болгарії, Грузії, Казахстані, Молдові. В Україні ще не прийняті закони “Про Президента України” та “Про нормативно-правові акти”, які мали б чітко врегулювати питання нормотворчої компетенції Президента України. Тому автор на основі ґрунтовного аналізу законодавства України поглиблює запропоновану С.Серьогіною (2001 р.) систему юридичних підстав з видання Президентом України нормативно-правових актів. У роботі обґрунтовано, що в сферах національної безпеки та оборони країни, зовнішньополітичній сфері глава української держави має конституційні підстави для первинної нормотворчості. В інших сферах (деталізація законів, установча діяльність) він не має таких підстав. Встановлено, що в деяких президентсько-парламентських республіках (Білорусь, Казахстан, Росія) президент займається випереджальною правотворчістю, заповнюючи прогалини в законодавстві, тим самим втручаючись в компетенцію парламенту.

Зазначається, що для уникнення несанкціонованої правотворчості в актах президента необхідно вказувати конкретну статтю конституції або закону, на виконання якої був виданий цей акт.

У підрозділі 3.3. “Нормативно-правові акти президента і уряду у їх співвідношенні. Інститут контрасигнатури” визначається ієрархічне та компетенційне співвідношення нормативно-правових актів президента та уряду в республіках зі змішаною формою правління.

Обґрунтовано, що міра розподілу повноважень у виконавчій владі між президентом і урядом є критерієм ідентифікації типу змішаної республіки. У президентсько-парламентській республіці вся система виконавчої влади перебуває під переважним впливом президента, у парламентсько-президентській республіці уряд менш залежний від президента. Виявлено, що конституції лише чотирьох республік зі змішаною формою правління (Білорусь, Грузія, Казахстан, Росія, які є президентсько-парламентськими) встановлюють пряму підпорядкованість актів уряду актам президента. У президентсько-парламентських республіках президент часто видає укази з питань, віднесених до компетенції уряду, насамперед економічних. Велика частина актів уряду видається на виконання актів президента, а не законів країни.

В парламентсько-президентських республіках пряме підпорядкування актів уряду актам президента не встановлюється. Однак, наявність низки повноважень у сфері виконавчої влади, притаманних всім президентам республік зі змішаною формою правління (всі вони є головнокомандуючими збройних сил країни, мають значні повноваження у зовнішньополітичній сфері тощо), дозволяє стверджувати про те, що нормативно-правові акти президента, видані в межах законодавчо встановленої компетенції, є сильнішими за юридичною силою в ієрархії нормативно-правових актів порівняно з нормативно-правовими актами уряду. При цьому зазначено, що уряд в республіці зі змішаною формою правління не є органом, який підлеглий президенту, а виступає як рівнозначний вищий орган публічної влади, самостійний в межах своєї компетенції.

Аналізуючи інститут контрасигнатури актів президента республіки, автор встановив, що Основні закони лише чотирьох змішаних республік (Вірменії, Білорусі, Грузії, Росії) не закріплюють вимоги про необхідність скріплення актів президента підписами прем'єр-міністра та міністра. При цьому доведено, що інститут контрасигнатури в умовах президентсько-парламентської республіки ґрунтовно відрізняється від аналогічного в умовах парламентсько-президентської. В президентсько-парламентській республіці, коли президент має право одноосібно припинити повноваження прем'єр-міністра або міністра, відмова підписати акт глави держави може означати їх відставку. За таких умов відбувається пониження ролі та можливостей інституту контрасигнатури, зведення його до формального візування відповідного акту президента. Зовсім іншу роль відіграє інститут контрасигнатури в парламентсько-президентській

республіці, коли уряд призначається парламентом та його повноваження ним припиняються. Якщо парламентська більшість (відповідно й уряд) не підтримують політичну лінію президента, контрасигнування актів президента стає не просто формальним актом, а дійсно волевиявленням прем'єр-міністра або міністра і дає можливість говорити про сумісні повноваження президента та прем'єр-міністра. Отже, в Україні Прем'єр-міністр може значним чином впливати на політику Президента (а за деяких умов блокувати його рішення) з питань: 1) призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; 2) виконання п. 18 ст. 106 Конституції України (щодо рішень Ради національної безпеки та оборони України); 3) уведення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошення в разі необхідності окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації; 4) створення судів.

Далі в роботі розглядаються проблеми подальшого функціонування акту президента у випадку відмови його підписання прем'єр-міністром або міністром.

У Висновках сформульовані основні результати дослідження.

Поділ змішаних республік на президентсько-парламентські та парламентсько-президентські залежить від розподілу повноважень в сфері виконавчої влади між президентом, парламентом і урядом. Насамперед це стосується процедури призначення та звільнення прем'єр-міністра та міністрів. Це є головним (однак не єдиним) критерієм їх класифікації: якщо прем'єр-міністр та міністри призначаються та відповідальні перед парламентом – це парламентсько-президентська республіка, якщо президентом – президентсько-парламентська. Міра розподілу повноважень у виконавчій владі не є однаковою в змішаних республіках, вона є динамічною, залежною від конкретних історичних обставин і політичної кон'юнктури в країні. Тому можна запропонувати лише умовну ієрархічну пряму, на одному боці якої знаходяться яскраво виражені парламентсько-президентські республіки (Болгарія, Монголія, Україна, Португалія), іншому – президентсько-парламентські (Білорусь, Казахстан, Росія, Франція), а між ними не чітко виражені (Литва, Молдова, Польща, Румунія).

Основними видами правотворчої діяльності президента республіки зі змішаною формою правління є безпосередня (її результат – акт безпосередньої правотворчості), сумісна (результат – акт сумісної правотворчості) та опосередкована (стадія законодавчого процесу).

Дефініція акту правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління запропонована наступна – це волевиявлення президента (безпосереднє або сумісно з уповноваженим суб'єктом правотворчості), спрямоване на встановлення, зміну або скасування юридичних норм, що ґрунтується на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства, яке виражене у формі акту-документу.

Особливістю актів правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління є те, що за своєю юридичною природою вони, як правило, представлені двома видами: нормативно-правовим актом та нормативно-правовим договором. Нормативно-правовий договір – сумісний акт правотворчості президента та уповноваженого суб'єкта правотворчості, що містить нові правові норми загального характеру, які встановлюються за їх добровільним, взаємно узгодженим волевиявленням і забезпечуються державою відповідно до закону. Нормативно-правовий договір, що укладається президентом від імені держави, має узгоджений, добровільний, взаємно обов'язковий характер, забезпечений в законодавчому порядку; містить у собі правові норми – правила загального та обов'язкового характеру (може містити крім норм, ще й принципи права); є актом правотворчої діяльності в межах законодавчо встановленої компетенції; має публічний характер. За умови поширення регіональної та глобальної інтеграції в сучасному світі нормативно-правовий договір, як джерело права, набуває дедалі все більшого значення.

Нормативно-правові акти президента в республіках зі змішаною формою правління мають всю сукупність властивостей, що притаманні такому виду актів правотворчості, як нормативно-правовий акт. Водночас вони володіють особливими рисами: 1) займають вищу сходинку в ієрархії підзаконних нормативних актів; 2) характеризуються наявністю власної компетенції у президента щодо регулювання суспільних відносин, обсяг якої різниться в республіках зі змішаною формою правління, бо визначається рівнем її визначення в конституції країни і конституційному законі „Про Президента”. Однак незалежно від обсягу повноважень, якими наділений президент за конституцією, можна запропонувати узагальнене визначення його нормативно-правового акту – це офіційний акт-документ глави держави, що встановлює, змінює або скасовує правові норми з метою конкретизації, деталізації врегульованих законом суспільних відносин та посідає вищу сходинку в ієрархії підзаконних актів, забезпечуваних державою.

Нормативно-правовий акт президента республіки зі змішаною формою правління є виключно підзаконним актом. Видання президентом республіки зі змішаною формою правління актів, що мають силу закону (Білорусь, Казахстан, Росія), якщо це не акт делегованого законодавства, можна кваліфікувати як порушення принципу розподілу влад.

В Україні, після внесення змін до Конституції (відповідно до Закону № 2222 від 8 грудня 2004 р.), правотворчі повноваження Президента України змінилися в напрямку звуження установчої компетенції в сфері виконавчої влади. По-перше, право утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, яке раніше належало Президенту, віднесено до повноважень Кабінету Міністрів України. Нормативне забезпечення функціонування новостворених органів виконавчої влади, що становило певну частину правотворчої діяльності Президента, стало меншим.

По-друге, відповідно до нової редакції Конституції України, Президент не має права скасовувати акти Кабінету Міністрів, а лише зупиняє їх дію з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного суду.

По-третє, певних змін набув інститут контрасигнатури актів Президента: у зв'язку із звуженням повноважень Президента зменшилася кількості актів глави української держави, які потребують контрасигнації Прем'єр-міністром. До того ж не потребують контрасигнації акти Президента України, що видані на виконання: 1) п. 3 ст. 106 КУ (представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України); 2) п. 4. ст. 106 КУ (приймає рішення про визнання іноземних держав), 3) п. 17 ст. 106 КУ (є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави). Це робить його правотворчу діяльність незалежною від уряду лише в певних сферах.

З метою урахування позитивного досвіду республік зі змішаною формою правління щодо врегулювання правотворчої діяльності Президента доцільно внести наступні зміни в законодавство України:

- викласти ч. 4 ст. 94 Конституції України в такій редакції: “Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України *більшістю від її конституційного складу*, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом”;

- п. 2 ст. 19 Закону України “Про міжнародні договори України” викласти в наступній редакції: “Норми права, які містяться в міжнародних договорах України, що набули чинності в установленому порядку, мають силу нормативно-правового акту, яким надана згода на обов'язковість для України відповідного міжнародного договору. Якщо міжнародним договором України, який набув чинності в установленому порядку, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені в акті законодавства України, який має однакову з ним юридичну силу, то застосовуються правила міжнародного договору”;

- акт Президента України, виданий відповідно до п. 5, 18, 21, 23 ст. 106 Конституції України, який не контрасигнований Прем'єр-міністром або міністром, відповідальним за акт та його виконання, не має юридичної чинності.

- на законодавчому рівні встановити термін, що відводиться на підписання Прем'єр-міністром або міністром акту, що потребує контрасигнації: для актів, які видаються на виконання

п. 5, 18, 23 ст. 106 Конституції України, як для підписання Президентом законів України – протягом 15 днів з моменту отримання акту; для актів, що видаються на виконання повноважень п. 21 ст. 106 Основного закону України, – протягом доби після отримання такого акту.

Основні положення дисертації відображено у наступних публікаціях автора:

1. Мазур Д.В. Правові акти президентів України і Росії та їх класифікація: теоретико-правовий аспект // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – № 27. – С. 230-237;
2. Мазур Д.В. Актуальні питання співвідношення нормативно-правових указів Президента України та законів України // Право і безпека. – 2005. – Т.4. – № 1. – С. 30-34;
3. Мазур Д.В. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів президента в сучасних республіках змішаного типу // Право і безпека. – 2005. – Т.4. – № 5. – С. 32-35;
4. Мазур Д.В. Можливості видання президентами указів законодавчого характеру (на прикладі змішаних республік) // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених. – Сімферополь, 2005. – Вип. 7. – С. 104-109;
5. Мазур Д.В. Особливості дії указів Президента України в часі, в просторі, за колом осіб // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Збірник наукових праць. – 2005. – № 1. – С. 59-68;
6. Мазур Д.В. Зарубіжна історіографія про республіку зі змішаною формою правління // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених. – Сімферополь, 2005. – Вип. 8. – С. 162-166.
7. Мазур Д.В. Класифікація указів Президента України // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених. – Сімферополь, 2004. – Вип. 5. – С. 61-65;
8. Мазур Д.В. Юридичні акти Президента як засіб вирішення етнонаціональних питань в Україні // Етнонаціональні чинники в історії державно-правового будівництва: Матеріали XII Міжнародної історико-правової конференції, 10-13 вересня 2004 р., м. Бахчисарай / За ред. О.В. Тимощука; Центр Українознавства Таврійського національного ун-ту ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь: ДіАйПі, 2005. – С. 469-474;
9. Мазур Д.В. Функції указів Президента України // Матеріали VI звітної науково-практичної конференції науково-педагогічного персоналу, курсантів і студентів Кримського юридичного інституту Національного університету внутрішніх справ: у 2 ч. – Сімферополь: ДОЛЯ, 2004. – Ч. 2. – С.166-170;

10. Мазур Д.В. Неодмінні ознаки республіки зі змішаною формою правління // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: Збірка наукових праць. – Харків: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2006. – С. 110-116.

АНОТАЦІЇ

Мазур Д.В. Акти правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2006.

У дисертації здійснено теоретичний аналіз юридичної природи актів правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління (Білорусі, Болгарії, Вірменії, Грузії, Казахстану, Литви, Молдови, Монголії, Польщі, Португалії, Росії, Румунії, України, Франції); встановлені основні види правотворчої діяльності президента – безпосередня, сумісна та опосередкована.

Запропоновано дефініцію акту правотворчості президента в республіках зі змішаною формою правління та розкрито юридичну природу видів акту правотворчості президента – нормативно-правового акту й нормативно-правового договору. Запропоновано їх класифікацію за різними критеріями. Визначені їх ознаки та функції (зокрема, соціальні). Встановлено співвідношення актів правотворчості президента з нормативно-правовими актами інших органів публічної влади.

Уточнена правова природа інституту “вето” президента на закони, які приймаються парламентом, відмічено його законотворчий характер, додатково обґрунтовано, що документальне оформлення “вето” є не законодавчим актом, а виступає факультативною стадією законотворчого процесу. Розвинута ідея про можливість оформлення „вето” у вигляді указу.

Запропоновані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України.

Ключові слова: акт правотворчості президента; правотворча діяльність; нормативно-правовий акт президента; нормативно-правовий договір, укладений за участю президента; республіка зі змішаною формою правління; президент республіки зі змішаною формою правління.

Мазур Д.В. Акты правотворчества президента в республиках со смешанной формой правления (общетеоретический аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права, история политических и правовых учений. –

Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2006.

В диссертации осуществлен теоретический анализ юридической природы актов правотворчества президента республики со смешанной формой правления (Белоруссии, Болгарии, Армении, Грузии, Казахстана, Литвы, Молдовы, Монголии, Польши, Португалии, России, Румынии, Украины, Франции); установлены основные виды его правотворческой деятельности – непосредственная, совместная и опосредованная. Акты правотворчества являются результатом непосредственной и совместной правотворческой деятельности президента, опосредованная деятельность – лишь промежуточная стадия законодательного процесса.

Предложена дефиниция акта правотворчества президента – волеизъявление президента (непосредственное или совместно с уполномоченным субъектом правотворчества), направленное на установление, изменение или отмену юридических норм, которое основывается на познании объективных социальных потребностей и интересов общества и выражено в форме акта-документа.

Исследована юридическая природа актов правотворчества президента в республиках со смешанной формой правления – нормативно-правового акта и нормативно-правового договора, предложены критерии их классификации на виды. Определены основные признаки нормативно-правового акта, которые разделены на общие и особенные. К общим отнесены следующие признаки: распространяют действие на широкий круг лиц; всегда содержат новые нормы права или изменяют (отменяют) уже действующие; соответствуют конституции, международным договорам, не противоречат актам высшей юридической силы; принимаются с соблюдением установленной процедуры, правил нормотворческой техники, имеют форму акта-документа и определенные реквизиты; доводятся до сведения населения в установленном законом порядке. Особенности признаков состоят в том, что акты правотворчества президента занимают высшую ступень в иерархии подзаконных актов; характеризуются наличием собственной компетенции их творца относительно регулирования общественных отношений.

Установлены функции нормативно-правовых актов, приоритетное место среди которых занимают социальные функции – по удовлетворению общих и групповых потребностей. Впервые сформирована иерархия актов правотворчества высших органов публичной власти, в которую вошли нормативно-правовые договоры и нормативно-правовые акты. Определено соотношение нормативно-правовых актов президента и других высших органов государственной власти республики со смешанной формой правления. По своей сущности нормативно-правовые акты президента в республиках со смешанной формой правления являются подзаконными актами, поэтому закрепление в конституциях за президентами Белоруссии и Казахстана норм, касающихся издания актов, которые имеют силу закона, если это не акты делегированного правотворчества, (а также наделение Президента России Конституционным Судом РФ полномочиями по восполнению пробелов в праве), не соответствует принципу разделения властей.

Нормативно-правовые акты президента в республиках со смешанной формой правления занимают высшую ступень в иерархической лестнице нормативно-правовых актов.

Исследована юридическая природа нормативно-правового договора, заключаемого президентом республики, установлены его признаки, предложена дефиниция, раскрыто соотношение с нормативно-правовыми актами других органов государственной власти и заключаемыми ими нормативно-правовыми договорами. Развито и уточнено, имеющее место в юридической литературе, положение о том, что юридическая сила международного нормативно-правового договора равна юридической силе акта, которым выражено согласие на обязательность соответствующего международного договора. Сформулированы предложения по усовершенствованию украинского законодательства.

Ключевые слова: акт правотворчества; правотворческая деятельность; нормативно-правовой акт президента; нормативно-правовой договор, заключенный с участием президента; республика со смешанной формой правления; президент республики со смешанной формой правления.

Mazur D.V. Lawmaking acts of the president of the republic with the mixed form of governing (generaltheoretical aspect). – Manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences (Ph.D. in Law) in speciality 12.00.01. – The theory and the history of state and law, history of political and legal sciences.- Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkov, 2006.

The dissertation deals with the theoretical analysis of the juridical nature of president's lawmaking acts in the republics with the mixed form of governing (Byelorussia, Bulgaria, Armenia, Georgia, Kazakhstan, Lithuania, Moldova, Mongolia, Poland, Portugal, Russia, Romania, Ukraine, France); the main types of his lawmaking activity are established, that is direct, joint and indirect.

The definition of the president's act of lawmaking is offered. The juridical nature of the president's act of lawmaking in the republics with the mixed form of governing is searched – normative-legal act and normative-legal treaty, the criteria of their classification are suggested, the signs and the function, including the social are determined.

The correlation of normative-legal acts and other higher bodies of public power are determined.

The legal nature of president's "veto" institute as defined more exactly. This is concerning the laws which are adopted by the Parliament; its lawcreative character is also marked. In addition it is proved that the documentary "veto's" drawing up isn't a legislative act, but it is an optional stage of the lawmaking process, which may be drawn up as a decree.

Some proposals, concerning the improvement of the Ukraine's legislation are offered.

Key words: the act of lawmaking; lawmaking activity; normative-legal president's act;

normative-legal treaty, concluded with the participation of the president; the republic with the compound form of governing; the president of the republic with the mixed form of governing.